

Denkschets

Actieprogramma Zwerfjongeren 2019 - 2022

Intro

In opdracht van VWS heeft Stichting Zwerfjongeren Nederland (SZN) een eerste denkschets gemaakt met bouwstenen voor het Actieprogramma zwerfjongeren. Deze denkschets is mede gebaseerd op gesprekken die SZN heeft gevoerd met ervaringsdeskundigen en professionals uit het veld over het voorkomen en oplossen van jongerendakloosheid en het bevorderen van volwaardige participatie van dak- en thuisloze jongeren in de samenleving. Op verzoek van VWS heeft afstemming plaatsgevonden met COMO en Stichting Het vergeten kind.

Petje af voor de jongeren die met koningin Máxima en mij in gesprek gingen over aanpak #zwerfjongeren. Je weet pas echt hoe waardevol thuis is als je het niet hebt gehad. Samen hard aan het werk voor de basisbehoeften: dak boven je hoofd, inkomen en werk. @Zwerfjongeren. Dit twitterde staatssecretaris Blokhuis na de conferentie De basis op orde, 6 juni jl. Samen betekent samen met de jongeren waar het om gaat.

Vertrekpunt SZN

In de afgelopen 5 jaar heeft SZN samen met jongeren, haar landelijke partners en verschillende partijen in de regio, waaronder gemeenten, gewerkt aan een aanpak van de belangrijkste knelpunten van dak- en thuisloze jongeren en oplossingsrichtingen. Hiervan zijn verschillende documenten beschikbaar gesteld op onze website en ook verspreid (zie in de bijlage voor de links).

Uit al deze gesprekken, analyses en experimenten is de rode draad: hoe kunnen we voorkomen dat jongeren dakloos raken (preventie) en hoe kunnen we ervoor zorgen dat dak- en thuisloze jongeren zo snel mogelijk hun leven op orde krijgen en aan hun toekomst werken met scholing of werk. Met andere woorden: werken aan de “Basis op Orde”.

De Basis op Orde

Voor elke jongere (16 – 27 jaar) in een kwetsbare positie, waarbij veelal de ouders (financieel) buiten beeld zijn, bestaat de basis op orde uit vier punten.

1. Wonen: een eigen veilige en betaalbare woonplek. Zonder een dak boven je hoofd lukt het niet om te werken aan je toekomst, of het nu gaat om werk of scholing. Hier begint alles mee.
2. Inkomen (bij voorkeur uit werk) dat voldoende is voor een behoorlijke levensstandaard en waarmee schulden worden voorkomen.
3. Onderwijs waar nodig, zodat de jongeren een toekomstperspectief krijgen naar werk en een financieel zelfstandig leven.
4. Toegang tot passende ondersteuning om hun leven op orde te brengen. Een passende ondersteuning kan alleen gevonden worden als de jongere zelf centraal wordt gesteld en (naar vermogen) eigen regie heeft.

Principes Actieprogramma Zwerfjongeren

- Het Actieprogramma Zwerfjongeren gaat uit van de algemeen geldende mensenrechten. Elk mens, dus ook elke jongere, heeft recht op huisvesting, een behoorlijke levensstandaard, toegang tot zorg, onderwijs en heeft het recht op participatie. Participatie betekent dat jongeren meepraten en meebeslissen over de totstandkoming, monitoring en evaluatie van beleid en andere maatregelen die hen betreffen. Het recht op informatie is een fundamenteel onderliggend recht. Het gaat dan om informatie over de rechten die hen toekomen, hoe het geregeld wordt en waar ze naartoe kunnen als ze denken dat hun rechten in het geding zijn. De overheid heeft de verplichting deze mensenrechten te respecteren, beschermen en verwezenlijken.

- Deze uitgangspunten dienen aanwezig te zijn in het actieprogramma, maar ook in het proces van totstandkoming, monitoring en evaluatie van het programma zelf. Zo moet duidelijk zijn hoe jongeren kunnen participeren, dat meerdere groepen jongeren participeren en dat ze kunnen participeren (praktisch, informatie en mechanismen).
- De jongere staat centraal en is regisseur van zijn/haar hulp. Luisteren wat de jongeren nodig heeft en niets beslissen zonder jongeren (Kinderrechtentour 2018, Kinderombudsvrouw). Dit betekent dat de jongere geen hinder mag ondervinden van een overheid en hulpinstanties met vele gezichten, die zich ingericht heeft in lagen, instituties en specialismen.
- Het doel is om alle jongeren in een kwetsbare positie te ondersteunen met wat zij nodig hebben om aan hun toekomst te kunnen werken. Werken aan de “Basis op Orde”.
- Preventie komt centraler te staan: we weten al welke jongeren risico lopen om dak- en/of thuisloos te raken. Dat betekent dat instanties als de Jeugdzorg, penitentiaire inrichtingen, scholen voor speciaal en praktijkonderwijs een sleutelrol krijgen bij vroeg-signalering en doorverwijzing naar een partij die kan zorgdragen voor een veilige woonplek, voldoende inkomen, ondersteuning en scholing of werk.
- Het Actieprogramma Zwerfjongeren bestaat uit concrete doelstellingen met concrete resultaten (incl. realistische tijdslijnen en rolverdeling) voor de jongeren.
- De jongeren moeten zelf positieve resultaten merken dus zijn zij een belangrijke speler in de monitoring van het APZ. In het programma moet wijze van verantwoording duidelijk zijn vastgesteld.
- Het Actieprogramma Zwerfjongeren onderschrijft het uitgangspunt van de Meerjarenagenda beschermd wonen en maatschappelijke opvang (hierna: MJA): sociale inclusie voor iedereen.
- Het Actieprogramma Zwerfjongeren kent op inhoud veel raakvlakken met de MJA. Een apart Actieprogramma is gerechtvaardigd omdat het de specifieke doelgroep jongeren betreft.
- Dit Actieprogramma mag uiteraard niet leiden tot vertraging in de uitvoering van de MJA en de toekenning van de toegezegde middelen.

‘Een thuis is een basisrecht, géén gunst. Ook als iemand een aantal verkeerde keuzes maakt.’
Adriana van Doijeweert, voorzitter van het College voor de rechten van de Mens

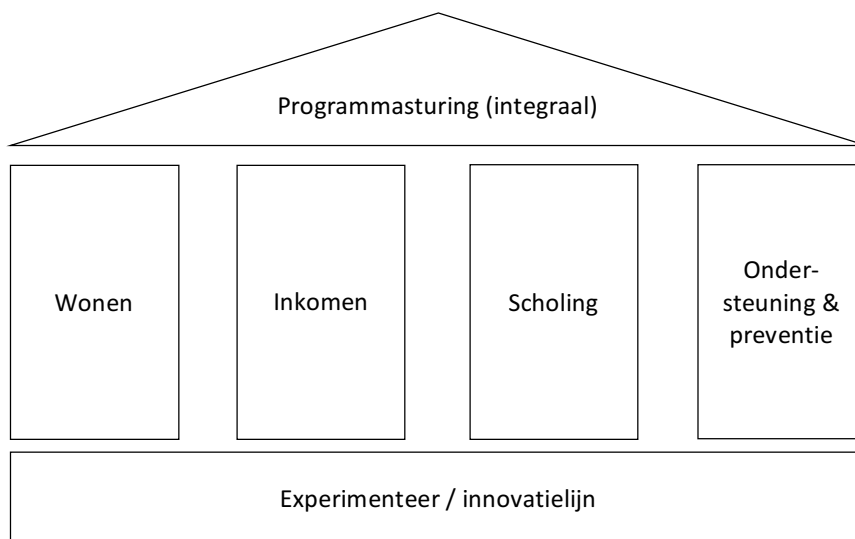
Praktische uitwerking van het Actieprogramma Zwerfjongeren

- De eerste concrete doelen van het Actieprogramma Zwerfjongeren zijn gericht op ervoor te zorgen dat elke jongere een passende woonplek krijgt en begeleiding. Van daaruit wordt gezien wat de jongeren nog meer nodig hebben.
- Het Actieprogramma zal alleen slagen als er een goede samenwerking ontstaat tussen het landelijke en lokaal/regionale niveau (het niveau waar de jongeren zelf contact hebben met instanties) om de concrete doelen voor de jongeren te realiseren.
- Op basis van het recht op autonomie en zelfbeschikking hebben jongeren de regie over hun eigen traject (rekening houdend met de mogelijkheden van de jongere zelf). Er is een vast contactpersoon die samen met hem/haar het begeleidingsplan formuleert en helpt uitvoeren (één loketgedachte). Achter deze gedachte zit een (lokaal/regionaal) orgaan in de vorm van een coalitie of doorbraakteam met mandaat en doorzettingsmacht. Per gemeente of regio kan bepaald worden welke vorm dat orgaan het beste kan hebben, soms worden bijvoorbeeld goede resultaten bereikt met een doorbraakteam, en soms met een coalitie. Welke vorm ook gekozen wordt, twee zaken staan centraal: de jongere zelf en het principe dat geen enkele jongere tussen wal en schip mag vallen.
- De vaste contactpersoon werkt samen met de jongere aan het op orde krijgen van zijn/haar leven en tegelijk werken aan de toekomst. Allereerst een veilige en passende woonplek, daarna werken aan een toekomstperspectief op een zelfstandig leven door werk (wanneer mogelijk) en scholing op maat.

- Daar waar de regio/gemeenten zaken niet zelf kan oplossen, wordt het probleem doorgespeeld aan het nationale Actieprogramma Zwerfjongeren.
- Bij een ambitie “alle jongeren van de straat”, “van opvang naar wonen in de wijk” en werken vanuit het principe “doen wat nodig is” zijn er alternatieve financieringsmogelijkheden nodig die dit mogelijk maken. De ontwikkeling hiervan is een onderdeel van het APZ.

Structuur en rol Actieprogramma Zwerfjongeren

- Het programma of ‘orgaan’ houdt op nationaal niveau toezicht op dat er uitzonderingen op de regel worden gemaakt met als doel om bijvoorbeeld mensenrechten of kansgelijkheid te respecteren, beschermen en verwezenlijken.
- Bij de ambitie “geen jongere meer op straat” moeten jongeren zelf (of de instanties die hen bijstaan) weten waar en bij wie ze moeten aankloppen om een woning te regelen. We verbinden aan deze rol concrete doelstellingen en resultaten voor de jongeren.
- Vanuit de Basis op Orde-gedachte werkt het Actieprogramma in vier deelprogramma’s, ieder met eigen trekkers vanuit de nationale overheid en het maatschappelijk middenveld (MMV):
  1. Wonen (ministeries VWS en BZK, vertegenwoordiger MMV)
  2. Inkomen (ministeries SZW en VWS, vertegenwoordiger MMV)
  3. Scholing (ministeries OCW en VWS, vertegenwoordiger MMV)
  4. Ondersteuning & preventie (ministeries VWS, SZW en J&V, vertegenwoordiger MMV).

- De deelprogramma’s gaan direct aan de slag op basis van wat we al weten (en dat is veel) met het stellen van concrete doelstellingen.
  - a. Het Programma Wonen buigt zich bijvoorbeeld over de vraag hoe realiseren we op korte termijn 12.400 passende woonplekken voor de jongeren en hoe begeleiden we hen van opvang naar wonen in de wijk.
  - b. Het Programma Inkomen buigt zich over de vraag hoe we jongeren waarvan de ouders financieel buiten beeld zijn kunnen voorzien van een behoorlijke levensstandaard. Met als doel financiële zelfredzaamheid en schuldvrij de toekomst tegemoet.
  - c. Het Programma Scholing gaat aan de slag met het realiseren van maatwerktrajecten voor jongeren in een kwetsbare positie gericht op het behalen van een startkwalificatie om zo kansen op betaald werk zo groot mogelijk maken. Persoonlijke begeleiding en ontwikkeling is hier inherent aan.
  - d. Het Programma Ondersteuning & preventie buigt zich over de vraag hoe kunnen we nu voorkomen dat jongeren op hun 18^e jaar in de problemen komen en hoeveel ondersteuning is nodig en in welke vorm om ervoor te zorgen dat jongeren hun leven op orde krijgen.

- Elk deelprogramma adopteert knelpunten en voorgestelde oplossingen uit de breed gedragen notitie van 17 augustus 2017 (bijgevoegd) *Kansen creëren voor minder zelfredzame jongeren* en voert deze uit.
- Aanvullend onderzoek wordt pas gedaan als al in beeld zijnde oplossingen niet blijken te werken.
- De integrale samenhang wordt bewaakt door een overkoepelende programmasturing vanuit het ministerie van VWS, aangevuld met een vertegenwoordiger uit het MMV, bijvoorbeeld in de rol van bestuurssecretaris. Vanuit dit programmamanagement wordt bewaakt dat de vier deelprogramma's geen dubbel werk doen, elkaar voeden en versterken, en wordt bovendien de samenhang met het MJA geregeld.
- De inspraak van de jongeren zelf in de totstandkoming, maar ook in uitvoering, monitoring en evaluatie is cruciaal en wordt specifiek benoemd met eigen acties en concrete resultaten.
- De vier deelprogramma's laten zich daarnaast voeden door de expertise uit het veld en door een in te richten Experimenteer- en innovatielij. Deze experimenteerlijn wordt bewust ondersteunend ingericht voor het gehele programma, omdat innovatieve oplossingen wellicht niet passen in één van de deelprogramma's.
- Er is een duidelijke verantwoordingsstructuur. Jongeren krijgen hierin een prominente rol.
- Het accent ligt op integraliteit: elk ministerie is op bestuurlijk niveau vertegenwoordigd. In ieder geval: BZK, OCW, SZW en VWS.

Experimenteer- en innovatielij

- Met een experimenteer- en innovatielij met eigen budget wordt ruimte gemaakt voor het ontwikkelen van nieuwe denkrichtingen, strategische visies of ontwerpvoorstellen passend bij de opgaven die de toekomst vraagt. Een helder beeld van de toekomst kan immers bijdragen aan de context waarbinnen de beslissingen van nu worden genomen. De experimenteerterruimte biedt een basis om integrale afwegingen te maken voor de toekomst, daarin nieuwe mogelijkheden te verkennen en de consequenties van mogelijke keuzes aan het licht te brengen.
- Deze experimenteerterruimte dient de samenwerking tussen de deelprogramma's optimaal te faciliteren. Samenwerkingspartners uit de verschillende deelprogramma's gaan samen met jongeren aan de slag.
- Door hierbij bijvoorbeeld ontwerpkracht in te zetten kunnen verrassende nieuwe inzichten en denkrichtingen worden ontwikkeld. Hoe kunnen we aansluiten bij de vraag van jongeren naar nieuwe woonconcepten? Welke sociale, ruimtelijke en economische strategieën kunnen we inzetten om sociale netwerken van jongeren in wijken te laten groeien? Op welke manier kan de economische logica binnen de sector beter worden afgestemd op de belangen van jongeren? In samenwerking met een diversiteit aan partners kunnen ontwerpers nieuwe visies, werkwijzen of toepassingen introduceren waar mogelijk in de praktijk, opdat nieuwe inzichten en werkwijzen direct getoetst kunnen worden.
- De experimenteerlijn gaat ook aan de slag om de (netwerken van de) jongeren zelf veel beter in positie te brengen bij de uitwerking van de actielijnen en dak en of thuisloze jongeren zelf een belangrijke rol te geven in dit plan. Dat geldt voor het Actieprogramma Zwerfjongeren en voor de lokale uitwerking in de context van gemeenten en regio's.

Tot slot

Met concrete doelstellingen, concrete acties en resultaten gaan we zo aan slag om op korte termijn al zichtbare resultaten te boeken. Vanuit een structuur die langs de lijnen van de inhoud van de mensenrechtennormen en de onderliggende principes is opgebouwd. Dat vergt een andere cultuur, een andere manier van werken. We benaderen de jongere als autonoom functionerend individu en ondersteunen puur op basis van de vraag: wat heb je nodig om volwaardig zelfstandig te functioneren.

Bijlagen:

- Bijlage 1. Verslag van gesprek van Staatssecretaris Blokhuis met dak- en thuisloze jongeren op 8 oktober 2018 (apart bijgevoegd)
- Bijlage 2. Knelpuntennotitie 'Kansen creëren voor minder zelfredzame jongeren' van augustus 2017 (apart bijgevoegd)
- Bijlage 3. Eerder door SZN gepubliceerde documenten. Via onderstaande links te vinden:

- Het Roer om, de kwestie 18-/18+ oplossen: <https://zwerfjongeren.nl/opinie-actie/roer-om-jeugdhulp-18-18/>
- Een veilige woonplek voor elke jongere: <https://zwerfjongeren.nl/opinie-actie/veilige-woonplek-jongere/>
- De Basis op Orde, juist voor kwetsbare jongeren in adolescentie: <https://zwerfjongeren.nl/opinie-actie/de-basis-op-orde/>
- Met eenvoudige ingrepen kan ...: <https://zwerfjongeren.nl/opinie-actie/met-eenvoudige-ingrepen-kan-jongeren-en-de-maatschappij-veel-wordsen-bespaard/>
- Van Kostenpost naar investering: <https://zwerfjongeren.nl/opinie-actie/van-kostenpost-naar-investering/>
- Dak- en thuisloze jongeren weer terug in de schoolbanken of naar werk: <https://zwerfjongeren.nl/van-de-straat/onderwijs-op-maat-aan-dak-en-thuisloze-jongeren/>